

Een enkele keer gaan de deskundigen met elkaar in discussie. Zo haalt de econoom Pen even uit naar economisch-historicus Van Zanden, maar dat wordt wel verstoep in de laatste voetnoot en verder niet geadstrueerd. In eerdere publicaties constateerde Piet de Rooy dat er in het verzuilingsproces geen grote lijn te ontdekken viel. Al onderzoekend vergruisde het bestaande beeld. De geografen Knippenberg en Van der Wüsten poneren nu juist dat je dit proces op nationaal niveau moet analyseren en dat lokale studies niet altijd tot beter inzicht leiden. Moeite heb ik toch wel met de neiging van politicoloog Van den Berg om de komst van de verzorgingsstaat en de opbouw van de sociale zekerheid op het conto van de sociaal-democraten te schrijven. Het proefschrift van Mirjam Hertogh *'Geene wet maar de Heer'* (1998) toont nu juist op overtuigende wijze aan dat de confessionele maatschappelijke en politieke organisaties hun stempel hebben gedrukt op de vorm en de uitvoering van de Nederlandse sociale zekerheid. Vanaf 1891 verzetten zij zich met succes tegen het etatisme van de socialisten, wat het aanzien gaf aan onder meer de bedrijfsverenigingen en aan de vrijwillige ouderdomsverzekering. Wie het niet gelooft, leze haar voortreffelijke, in dit tijdschrift overigens niet besproken boek. In zijn slotartikel wijst Siep Stuurman de periode 1955/1960 aan als dé trendbreuk van de hele eeuw. Wat daaraan vooraf ging typeert hij als een *'Ancien Régime'*. De samenleving van daarna zag er totaal anders uit.

De komende eeuw zullen wel meer boeken en bundels verschijnen met een terugblik op een voorbij eeuw. Tal van andere invalshoeken zijn daarbij denkbaar. Wat te denken bijvoorbeeld van de meer politieke-cultureel getinte trits: verstatelijking — zoeken naar meer zekerheid — van soberheid naar hedonisme?

Ton Kappelhof

R. Hoefte, P. Meel, ed., *20th Century Suriname. Continuities and discontinuities in a new world society* (Kingston: Ian Randle publishers, Leiden: KITLV press, 2001, xvi + 365 blz., ISBN 976 637 042 7 (gebonden), ISBN 976 637 025 7 (paperback), ISBN 90 6718 181 1 (paperback)).

Hoe moet de dekolonisatie van Suriname in 1975 beoordeeld worden? Waren de gevolgen negatief of positief? Aan de ene kant lijkt de Nederlandse ex-kolonie op een kind, dat aan lagerwal is geraakt. Na 1975 zijn de armoede en inkomensongelijkheid er immers sterk toegenomen, heeft het land een aantal jaren gezocht onder een bloedige dictatuur, zijn de mensenrechten systematisch geschonden, is de handel en het vervoer van drugs sterk in omvang gestegen en de kwaliteit van het onderwijs en de gezondheidszorg drastisch verminderd. De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht was lange tijd een aanfluiting en de coupplagers van 1982 zijn nog steeds niet gedagvaard. Pijnlijk is ook dat het Nederlandse afscheidsgeschenk van 4 miljard gulden nauwelijks enig tastbaar resultaat heeft opgeleverd. Geen wonder dat talloze Surinamers hun land ontvluchten en hun heil zoeken in Nederland of Noord-Amerika. Aan de andere kant lijkt het Suriname zo slecht nog niet te gaan. Er was inderdaad sprake van een militaire dictatuur, maar die heeft maar kort geduurd en relatief weinig slachtoffers geëist. Er zijn wel meer Derde Wereldlanden met gewelddadige dictatoriale regimes, ook in de Caribische regio, en daaraan gemeten viel het in Suriname nog wel mee. Dat geldt ook voor de handel in en de productie van drugs, het niveau van de gezondheidszorg en het onderwijs. Natuurlijk trekken er veel Surinamers weg, maar dat was al zo vóór 1975 en bijna alle landen in het Caribische gebied kennen een grote emigratie. Bovendien blijkt het éénmalige afscheidsgeschenk van 4 miljard gulden eigenlijk een koopje, want was Suriname, net als de Antillen gewoon onderdeel van het Koninkrijk gebleven, dan had Nederland meer moeten betalen.

Trouwens, de bedragen en de waarde van de goederen, die ex-Surinamers in Nederland naar hun familie in de West sturen, overstijgen de officiële hulp vele malen en deze privé transfers hebben wel degelijk een positief effect op het Surinaamse welzijnsniveau.

Welk van deze standpunten komt het meest met de feiten overeen? De zeventien auteurs, die in deze bundel hun licht laten schijnen over een aantal onderdelen van de Surinaamse maatschappij na 1900, zijn verdeeld. De bijdragen over de economie (van de hand van P. van Dijk en H. Buddingh') laten zien dat het onafhankelijke Suriname er niet in geslaagd is om zijn economie te laten groeien en om veel investeringen aan te trekken. De miljarden uit Nederland hebben inderdaad niet geholpen. Het is *überhaupt* opmerkelijk hoeveel energie Nederland in het onafhankelijke Suriname heeft gestoken en hoe weinig effect dat allemaal heeft gehad.

De bundel haalt veel overhoop, want naast de economie, de binnen- en buitenlandse politiek komen ook de positie van de Surinamers in Nederland, de godsdienst, de literatuur, de kunst en de muziek aan de orde. Een belangrijk onderwerp ontbreekt echter: een analyse van de asymmetrische economische en sociale ontwikkeling van de Creoolse, Hindoestaanse, Javaanse en Chinese bevolkingsgroepen. Als oorzaak werd vroeger meestal op de verschillen in gezins- en familieverhoudingen gewezen. Die lijken in de desbetreffende bijdrage van Gloria Wekker geen rol meer te spelen. Zijn die verschillen er dan niet meer? Die veronderstelling vraagt om een zorgvuldig, kwantitatief onderzoek en dat ontbreekt.

Wat ook ontbreekt is een samenhangende kijk op de toekomst. Is het mogelijk uit de fouten in het verleden te leren? Sommige bijdragen zwijgen hierover, andere niet. In de zeer lezenswaardige bijdrage van Buddingh' over de 'Failure of a model decolonisation' staan de passages over de toekomst van de Surinaams-Nederlandse betrekkingen zelfs op gespannen voet met de rest van het hoofdstuk. Dat is in feite één lang klaagverhaal over het rampzalig slechte beleid, zowel vóór als na 1975, van de Surinaamse politieke elite en van de Nederlanders met hun miljarden. Het is dan logisch om te veronderstellen dat de ontwikkelingsrelatie tussen beide landen zal worden verbroken, zodra de bestaande verplichtingen zijn afgewikkeld. Nederland wil zijn hulpverlening immers beperken tot landen, die niet alleen armer zijn dan Suriname, maar ook beter bestuurd worden. Maar in de laatste alinea's van zijn bijdrage ontwerpt Buddingh' alvast maar nieuwe voorwaarden voor nog meer Nederlandse hulp in de toekomst.

Deze kritiek neemt niet weg dat de bundel pionierswerk levert door zoveel aspecten van de recente geschiedenis van Suriname toegankelijk te maken. De bezorgers verdienen daarvoor een pluim, ook al om de uitstekende kwaliteit van hun eigen bijdragen. Rosemarijn Hoefte schreef een nuttig inleidend hoofdstuk met een overzicht van de Surinaamse geschiedenis, voorzien van een voorbeeldige bibliografie en Peter Meel behandelt in nog geen dertig bladzijden glashelder de constanten en veranderingen in de buitenlandse politiek van Suriname, waarin de banden met de regio steeds meer gewicht zullen krijgen dan die met het verre Nederland. In het licht van de rede is op die toekomstverwachting niets aan te merken.

P. C. Emmer

H. Binneveld, e. a., ed., *Leven naast de catastrofe. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog* (Publicaties van de Faculteit der historische en kunstwetenschappen. Maatschappijgeschiedenis XXXVI; Hilversum: Verloren, 2001, 180 blz., ISBN 90 6550 437 0).

Vooraf in de bijdrage van H. Gras over het Rotterdams toneel en zijn bezoekers komt fraai tot